

УДК 327-047.58(075)

<http://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.04.98-103>

Сергій Пронь,

доктор історичних наук, професор,

Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, м. Миколаїв

СУЧАСНІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНИ: МІЖ АМЕРИКАНСЬКИМ МОЛОТОМ І РОСІЙСЬКИМ КОВАДЛОМ

***Анотація.** У статті аналізуються можливі напрями сьогоденної зовнішньої політики України. Автор веде мову про необхідність використання як позитивного, так і негативного досвіду на прикладі США, скандинавських країн, Туреччини, Сінгапуру, Великобританії... Для України немає й не може бути іншого майбутнього, крім європейської інтеграції, але це абсолютно не значить, що вона не може використовувати досвід реформування, стабілізації, процвітання азіатських країн.*

Фактично підіймаються питання шансу і можливостей сучасної української влади. Автор у своїй публікації особливо акцентує на тому, що нові інтеграційні рубежі сучасної України, внутрішня і зовнішня політика, методи виходу з кризи 2014–2016 років, спроби і намагання масштабного реформування, боротьба з корупцією багато в чому визначають як актуальність, так і новизну піднятої проблеми. Метою статті є вивчення існуючого, перевіреного крізь призму історії, світового досвіду реформування і господарювання задля того, щоб взяти його на озброєння та, по можливості застосувати в трансформаційних процесах України, заради її майбутньої європейської перспективи й подальшої долі як повноцінного і шанованого регіонального актора у міжнародному співтоваристві.

***Ключові слова:** Україна, США, Європа, зовнішня політика, дипломатія, досвід, ризик.*

«Україну роздирають внутрішні протиріччя, причиною багатьох з яких є Росія...»

Henry Kissinger. Does America need a Foreign Police? (2001 year).

Загальновідомо, що географічно, історично, культурно-цивілізаційно Україна була, є і залишається європейською державою.

Ніякою мірою не ставлю під сумнів стратегічний курс української зовнішньої політики та дипломатії відносно європейського інтегрування, але разом з тим сьогодення ставить низку питань, потребуючих чітких, обґрунтованих, професійних відповідей.

По- перше, Україна прагне приєднатися (або долучитися) до Європи чи до Європейського Союзу? Це, зрозуміло, абсолютно різні речі. Європейський Союз, який у 2016 році об'єднав 28 країн [5, с. 111], фактично існує з 1951 р. (вступ Бельгії, Італії, Люксембурга, Нідерландів, Німеччини, Франції), хоча День Європи щорічно відзначається 9 травня, коли у 1950р. про це заявив міністр закордонних справ Франції Роберт Шуман [4, с. 2]; його кількість значно зросла у 2004 році з приєднанням 10 держав (Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія) [3, с. 11]. «Якісне» доповнення ЄС вказує на виключно політичну домінанту країн пострадянського простору Центральної та Східної Європи.

В сучасній Європі, хоча правильніше казати про Європи (Західна, Центральна, Північна, Східна, Південно-Східна) [10, с. 500, 507, 513], нараховується, з Росією, (автор дотримується точки зору Збічнева Бжезінського, що Російська Федерація є «регіональною азіатською країною» [5, с. 113]) 44 держави [8, с. 3–4]. Поза членства в Європейському Союзі, таким чином, залишаються 16 країн.

По-друге, це парадокси післявоєнної новітньої історії Європи, які ми-українці, не тільки повинні знати, але й враховувати.

- 1) Велику Британію, не без підтримки американських президентів Трумена та Ейзенхауера, «було кинуте» в обійми США та втягнуто до «холодної війни»;
- 2) Німеччина була розділена та моральна принижена (до сьогодення поняття «німецького націоналізму» знаходиться під забороною);
- 3) Італія, яка починала війну агресором, не могла претендувати на суттєву роль у формуванні європейських структур;
- 4) Іспанія 35 післявоєнних років знаходилась під фашистською диктатурою Франко, що відкинуло її розвиток та не сприяло світовому визнанню;
- 5) країни Скандинавії «захопилися» економічними індексами та будівництвом соціально рівного суспільства;
- 6) Австрія та Швейцарія за різних умов проголосили «нейтралітет» відносно питань континентальної безпеки;
- 7) по інший бік, під суцільним диктатом СРСР, мешкали потенційно сильні, але «безправні» європейські актори – Польща, Чехословаччина, Угорщина. [9, с. 101].

По-третє, заслуговує, принаймні на ретельне вивчення та, по можливості, використання Україною європейського досвіду саме країн Північної Європи, тобто Скандинавії (Данія, Норвегія, Швеція).

Автор переконаний, що навряд чи український народ зацікавить європейські тернії й політично-дипломатична боротьба Франції (особливо за часів Шарля де Голля) та Великої Британії (Уїнстон Черчилль) за першочерговість у домінуванні в Європі. Значно приваблюючим для українців є рівень життя скандинавів і як вони цього досягли (у 2006 році ВВП на душу населення у Данії складав 39 497 амер. доларів; у Норвегії – 48881; Швеції – 33 925; для порівняння, в Україні – 975 доларів) [8, с. 42, 66, 93, 82].

По-четверте, це кризові явища в ЄС й, насамперед, позиція Великобританії, за результатами референдуму в якій 23 червня 2016 р., вона може наприкінці 2018 р. залишити Європейський Союз [2, с. 1], що нещодавно підтвердила прем'єр – міністр країни Тереза Мей.

По-п'яте, перегортаючи й опрацьовуючи навчальний посібник Г.О. Шамборовського «Регіональна політика Європейського Союзу», в цілому сприймаючи міркування автора, що «інтеграція до європейських структур є стратегічною метою України – найкращим способом реалізації національних інтересів у побудові могутньої демократичної держави, зміцнення її позиції у світі та «Україна- сусід Європейського Союзу, і це дає нам великі переваги» [15, с. 5, 168], звернув увагу на таблицю 3.6 «Індикативний розподіл асигнувань між країнами-членами ЄС на реалізацію Ініціатив Співтовариства в 2000–2006 рр. (млн. євро). Не зрозумівши за яким принципом складено таблицю (але, точно не за алфавітом, бо йдуть спочатку Бельгія, Данія..; 11-у сходинку займає Австрія, з більшим фінансовим показником – 671 млн., а 12-е місце займає Португалія), виявив, що більше всього грошей отримала Іспанія – 1 млрд. 958 млн. євро; потім

Німеччина – 1 млрд. 608 млн; 3-я сходинка належить Італії – 1 млрд. 172 млн.; 4-а – Франції – 1 млрд. 046 млн; 5-е місце – у Великій Британії – 961 млн; 6-е – у Греції – 862 млн. [15, с. 83]. Можливо, тепер стане трохи зрозуміліше, чому соціально-економічна криза 2012–2013 років почалося з Греції, перекинулася на Італію та чого Великобританія, починаючи з 2014 року, заговорила про вихід з ЄС?

По-шосте, не дарма народна мудрість свідчить: «Сонце сходить на Сході». Як не дивно, але саме вдалий реформаційно-перетворюючий досвід азіатських країн стане у нагоді Україні щодо європейського інтегрування. Перш за все, це уроки єдиної азіатської сусідки України–Туреччини. Чому до сьогодні, згадуючи Миколу Бердяєва, (1874–1948 рр.), Росію називають «християнізованим Сходом», а Туреччину – «європеїзованою мусульманською країною» [14, с. 69]? Чому ще з часів Мустафи Кемалю – «батька турків» – Ататюрка, Туреччина обрала європейський шлях розвитку, починаючи з культури, традицій, реформ..? Звернемось до конкретних історичних фактів:

- у першій половині 1926 р. у Туреччині було запроваджено нові цивільний, кримінальний та торговельний кодекси, взірцем для яких були швейцарський, італійський та німецький відповідники;

- 10 травня 1931 р. на III-му з'їзді Народно-республіканської партії була прийнята програма, що незабаром стала програмою державного розвитку всієї країни, до засад якої було покладено шість принципів

М. Кемалю: республіканізм, націоналізм, етатизм, народність, секуляризм, революційність («алти окти» – «шість стріл»; увійшли до нового варіанту конституції Туреччини 1937 р.);

- дипломатичні успіхи Туреччини, а саме – на міжнародній конференції у швейцарському місті Монтре (22 червня – 20 липня 1936 р.) вона повернула собі право контролювати прохід іноземних військових кораблів через протоки у мирні часи й повністю закривати протоки під час війни;

- у 1937 р. Туреччина ввійшла до регіонального військового блоку, підписавши з Іраном, Іраком та Афганістаном Саадабадський пакт [6, с. 84–86].

Або візьмемо сінгапурський досвід реформування, відкидаючи скепсиз багатьох про населення міста- держави (4,5 млн. людей), її площу (619 км²) та «диво» колишнього прем'єр-міністра Лі Куан Ю, хоча саме в його політичному, організаційному таланті 30-річного керування й полягає «таємниця» перетворення відсталого країни «третього світу» в пост-індустріальну державу [7].

Сінгапурський сюжет для сучасної України є надзвичайно корисним, особливо історія розвитку й перетворення, коли зусиллями працелюбного населення та мудрістю керування, країна перетворилася « якщо не в рай, то у ... найсприятливіше місце для життя» [1, с. 405].

По-сьоме, американський чинник в українському євроінтеграційному русі.

Повірте історично-всесвітньому, який більше 35 років професійно займається світовою історією, що ніколи, починаючи з першої чверті ХХ століття, коли президент Вудро Вільсон вперше проголосив про лідерство й панування США у світі (згадайте американське «Я» в кожному з його 14-ти принципів , що повинні були зрушити світ, а головне – «відкрити шлях до тріумфу Америки») [16, с. 30], Сполучені Штати Америки не бажали об'єднаної Європи. Чи ми забули, віддаючи належне Франкліну Рузвельту щодо американсько – радянського прориву 8–16 листопада 1933 року, про завершення «нейтралітету» США відносно німецької

фашизації Європи, коли президент 4 листопада 1939 р. підписав білл Пітмена; або стосовно думок і дій Ф. Рузвельта у січні 1940 року примирити супротивників, направивши заступника держсекретаря Самнера Уеллеса до Риму, Берліну, Парижу, Лондона; або його відповідь 24 червня 1941 р. журналістам відносно американської допомоги Радянському Союзові після нападу на нього фашистської Німеччини 22 червня («Задайте мені будь-яке інше запитання») [12, с. 87, 96, 157]?

Сполученні Штати Америки до сьогодні дбали і продовжують це робити усіма можливими політичними, економічними, дипломатичними, військовими та іншими методами, в першу чергу, про себе, що цілком логічно й зрозуміло. Об'єднана, могутня, єдина Європа, навіть в межах Європейського Союзу, аж ніяк не входить до майбутніх стратегічних планів Вашингтону (виключенням може бути їх загальне керівництво цим процесом). Наприкінці березня 2017 р. Дональд Трамп передав Ангеле Меркель документ про «заборгованість» Німеччини за забезпечення безпеки з боку НАТО у розмірі 374 млрд. доларів. Оце так «союзники». Зрозуміли, європейці, по чому і де «безкоштовний американський сир» [11]?

Інше справа полягає в тому, чи зуміє Європа в цілому протистояти, враховуючи формування багатополарності світу, США? Упевнений, що без Росії, з її якісними та кількісними показниками, – навряд чи. Складне питання?!

Зверніть увагу на кардинальну зміну зовнішньо-політичних пріоритетів Російської Федерації з 2014 р. в бік азіатських держав після американсько - європейських санкцій (достатньо цікавою в цьому плані є стаття доктора політичних наук Олексія Фролова «Випробування Україною») [13, с. 157–163]. Особливо це стосується російсько-китайських відносин. Всім добре відомо про економічно- фінансово – політичні змагання між США та Китаєм, в яких упевнено перемагає останнім часом китайська сторона.

«Дивну», криваву, «гібридну», війну між Росією й Україною треба припинити негайно. Переконаний, що в цьому зацікавлені обидві сторони – й українська, й російська. Так звані «Мінські домовленості», на початковому засіданні яких були й перші особи держав – президенти Володимир Путін і Петро Порошенко, хоча із злетами та падіннями, але поступово роблять корисну справу, просуваючись вперед до врегулювання конфлікту.

Зрозуміло й те, що як у казці, війна водночас, не скінчиться, але необхідно домовлятися, домовлятися й домовлятися, йдучи на розумні, реальні та зважені компроміси, без яких встановлення миру не можливе.

Американці проводжують «балансувати» між Росією та Україною (влучніше й сміливіше сказати – «між Азією та Європою»), почергово відвідуючи то Москву, то Київ.

Вкотре наполегливо стверджую, що для України немає й не може бути іншого майбутнього, крім європейської інтеграції, але це абсолютно не значить, що вона не може використовувати досвід реформування, стабілізації, процвітання таких азіатських країн як КНР, Туреччина, Сінгапур, Японія, Тайвань...

Переможців не судять! Треба перемагати, треба працювати, треба вміти мешкати у світовому співтоваристві, треба використовувати вже існуючий й позитивний, й негативний досвіди господарювання, реформування, державотворення...

Хтось скептично скаже : «Слова, популізм, політика...», продовжуючи, ховаючись, красти та брехати, плентатися у хвості новітньої історії . Але дехто,

свято вірю в це, як свого часу Галілео Галілей (1564–1642 рр.), йдучи проти течії, прочитавши зречення, проголосив 22 червня 1633 р.: «А все-таки вона обертається...» («*Errur si muove*»).

Щодо майбутньої долі України, то дуже не хочеться, щоб її називали Ніобою націй, бо за античною міфологією, Ніоба – це мати, яка розгубила своїх дітей. За інформацією Всесвітнього конгресу українців, у 2017 р. за межами України їх мешкало 20 млн. у 53 державах світу. Вірю в могутню, квітучу, багату європейську Україну в системі світового співтовариства!

Література

1. Васильев Л. С. История Востока / Л. Васильев. – В. 2-х томах. – Т. 2. – М.: Высшая школа, 1994. – 495 с.
2. В Британии назвали вероятную дату выхода из Евросоюза // *Вечерний Николаев*. – 2016. – 16 июля.
3. *Європейський Союз. Словник – довідник* / Ред. М. Марченко – К.: К.І.С., 2005. – 142 с.
4. *Європейський Союз – Україна*. – К.: Представництво Європейської Комісії в Україні, 2009. – 11 с.
5. Жиль Р. Франция может оказаться главным проигравшим игроком в этом кризисе / Р. Жиль // *Международная жизнь*. – М., 2014. – № 9. – С. 110–119.
6. Козицький А. М. Новітня історія Азії та Африки Посібник / А. Козицький. – Львів : «Афіша», 2003. – 430 с.
7. Ли Куан Ю. Сингапурская история: из «Третьего мира» в «первый» (1965-2000) [Электронный ресурс]. – М. 2005. – Режим доступа: <http://Lib.ttknet.ru/koi/MEMUARY/SINGAPUR/singapur.txt> – дата звернення: 2 грудня 2017 р. – Назва з екрану.
8. *Новый универсальный справочник стран и народов мира* / Сост. Стадник А. Г. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 380 с.
9. Пронь С. В. Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1914–1991 роки: Навчальний посібник / С. Пронь. – Миколаїв : Вид.-во МДГУ ім. Петра Могили, 2009 – 140 с.
10. *Современные международные отношения и мировая политика: учебник* / авт. ред. А. В. Торкунов. – М.: Просвещение, 2005. – 990 с.
11. Счёт «за оборону» // *Южная правда*. – 2017. – 28 марта. – С. 1.
12. Уткин А. И. Дипломатия Франклина Рузвельта / А. Уткин. – Свердловск: Изд.-во Урал. унив.-та, 1990. – 544 с.
13. Фролов А. Испытания Украиной. Рецензия на книгу. И. С. Иванов. Украинский кризис через призму международных отношений / А. Фролов. – М.: Российский совет по международным делам, 2015. – 205 с. // *Международная жизнь*. – М., 2015. – Октябрь. – № 10. – С. 15–163.
14. Хазанов А. М. Восток глазами востоковеда / А. Хазанов. – Ч. 2. – М.: Изд.-во «Немыкин & Шулек Ко», 2000. – 120 с.
15. Шамборовський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. / Г. Шамборовський. – К.: Знання, 2011. – 187 с.
16. Яковлев Н. Н. Преступившие грань / Н. Яковлев. – М.: Международные отношения, 1970. – 352 с.

References

1. VASYL'EV, L. (1994) *Ystoryja Vostoka*. V. 2 t. M.: Vysshaja shkola.
2. V Brytanyu nazvaly veroyatnyuyu datu vioda yz Evrosoyuzu (2016). *Vechernyj Nikolaev*. 16 yuulya.
3. MARCHENKO, M. (ed.) (2005) *Yevropejskij Soyuz. Slovnyk – dovidnyk*. Kyiv: K.I.S.
4. *Yevropejskij Soyuz – Ukrayina* (2009). Kyiv: Predstavnyctvo Yevropejskoyi Komisiyi v Ukrayini.
5. ZHYL, R. (2014) Francyya mozhет okazatsya glavnyм proygravshym ygrokom v этом kryzyse. *Mezhdunarodnaya zhyzn*. No 9. P. 110–119.
6. KOZYCKYJ, A. (2003) *Novitnja istorija Aziji ta Afryky Posibnyk*. Lviv: «Afisa».

7. LY KUAN JU. (2005) Synhapurskaja ystoryja: yz «Tretého myra» v «pervij» (1965-2000) [Online] Available from: <http://Lib.ttknet.ru/koi/MEMUARY/SINGAPUR/singapur.txt>. [Accessed: December 2, 2017].
8. STADNYK, A. (ed.) (2006) *Novij unyversalnij spravocnyk stran y narodov myra*. Rostov n/D: Fenyks.
9. PRON, S. (2009) *Mizhnarodni vidnosyny ta zovnishnja polityka. 1914-1991 roky: Navchalnyj posibnyk*. Mykolayiv: Vyd.-vo MDGU im. Petra Mogyly.
10. TORKUNOV, A. (ed.) (2005) *Sovremennye mezhdunarodnye otnoshenyya y tyrovaya polytyka: uchebnyk*. M.: Prosveshhenye.
11. Schet «za oboronu» (2017). *Juzhnaja pravda*. 28 marta. P. 1.
12. UTKIN, A. (1990) *Dyplomatyja Franklyna Ruzvelta*. Sverdlovsk: Yzd.-vo Ural. unyv.-ta.
13. FROLOV, A. (2015) Yspitanyja Ukrainoj. Recenzyja na knyhu. Y.S. Yvanov. *Ukraynskyj kryzys cerez pryzmu mezhdunarodnyh otnoshenij. Mezhdunarodnaja zhyzn*. Oktjabr. No 10. P. 157 – 163.
14. KHAZANOV, A. (2000) *Vostok hlazamy vostokoveda: Chast vtoraja*. M.: Yzdvo «Nemikyn & Shulek Ko».
15. SHAMBOROVSKYJ, G. (2011) *Regionalna polityka Yevropejskogo Soyuzu: navch. posib*. K. Znannya.
16. JAKOVLEV, N. (1970) *Prestupyvshye hran*. M.: Mezhdunarodnie otnozhenyja.

Надійшла до редколегії 12.09.2017

Serhiy Pron', Dr. habil. (history), Professor, Pylyp Orlyk International Classical University

CONTEMPORARY EXTERNAL POLITICAL LANDMARKS OF UKRAINE: BETWEEN THE AMERICAN SCYLLA AND THE RUSSIAN CHARYBDIS

***Abstract.** The article analyzes the possible directions of the current foreign policy of Ukraine. The need to use both positive and negative experiences exemplified by the US, Scandinavian countries, Turkey, Singapore, Britain etc. have been underlined. For Ukraine, there is not and there shall be no future other than the European integration, but this does not mean that Ukraine should throw away the experience of reformation, stabilization and prosperity of Asian countries.*

The questions of the chance and opportunities of modern Ukrainian power have been raised lately. In the publication proposed, it is particularly emphasized that the new integration frontiers of contemporary Ukraine, its domestic and foreign policy, ways of overcoming the crisis of 2014-2016, its attempts of large-scale reform, the fight against corruption in many respects determine both the relevance and the novelty of the problems awoken. The purpose of the article is to study the experience of reforming and managing, existing and revealed under the lens of history, in order to take it on board and, if possible, apply it in the transformational processes of Ukraine, for its future European perspective and the future destiny as a full-fledged and respected regional actor in the international community.

***Key words:** Ukraine, the USA, Europe, foreign policy, diplomacy, experience, risk.*